

Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Ḥamishah ḥumshe Torah

‘im 3 targumim ... pe. Rashi, u-ferush Rashbam u-ferush Mikhlal yofi min
R. Shelomoh ben Melekh u-ferush Be’er reḥovot ‘al diḳduḳe Rashi ...
ve-Sefer ha-Ḥinukh me-Rabenu Aharon ha-Levi be-sof kol ḥeleḳ

Sefer Shemot

Shelomoh ben Yitshaḳ

Frankfurt de-Oder, 544 [1783 oder 1784]

UT

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10060

עץ וישלך אל-המים וימתקו המים שם שם
 לו חק ומשפט ושם נסוהו : כו ויאמר אם-
 שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך והישר
 בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת
 כל-חקיו כל-המחלה אשר-שמתי במצרים
 חמישי לא-אשים עליך כי אני יהוה קפאך :
 ס כו ויבאו אילמה ושם שמים עשרה
 עינת מים ושבעים המרים ויהנו-שם על-
 מו המים : א ויסעו מאילם ויבאו כל-עדת
 בני-ישראל אל-מדבר-סין אשר בין-אילם
 ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני
 לצאתם מארץ מצרים : ב וילינו כל-עדת
 בני-ישראל על-משה ועל-אהרן במדבר :
 ג ויאמרו אלהם בני-ישראל מיתן מותנו
 ביד-יהוה בארץ מצרים בשבתנו על-סוד
 הבשר באכלנו לחם לשבע כי-הוצאתם
 אתנו אל-המדבר הזה להמית את-כל-הקהל
 הזה ברעב : ד ויאמר יהוה אל-
 משה הנני ממטיר לכם לחם מן-השמים
 ויצא העם ולקטו דבר-יום ביומו למען
 אנסנו תולד בתורתו אס-לא : ה והנה
 ביום הששי והכינו את אשר-יביאו והנה
 משנת על אשר-ילקטו יום יום : ו ויאמר
 משה

וילונקרי

ודין ותמן נסיה : כו ויאמר אם-קבלא
 תקבל במימרא דני אלהך ודקשר בעינתי
 תעביד ותצית לפקודתי ותטר כל-קיימותי
 כל-מרעין דשויתי במצרים לא אשוני עלך
 ארי אנא יי אסר : כו ואתו לאלים ותמן
 תרתי עשרי מבויעין דמיון ושבעין דיקרין
 ושרו תמן על-מיא : א ונטלו מאילם
 ואתו כל-כנישתא דבני-ישראל למדברא
 דסין דבין אילם ובין סיני בחמשה עשרא
 יומא לירחא תנינא דמפקהון מארעא
 דמצרים : ב ואתרעמו כל-כנישתא דבני-
 ישראל על-משה ועל-אהרן במדברא :
 ג ויאמרו להון בני ישראל לוי דמיתנא
 קדם יי בארעא דמצרים כד-הוינא-יתבין
 על-דודי ביסרא ובד-הוינא-אכלין לחמא
 וסבעין ארי אפקתון יתנא דמדברא הדין
 לקטלא ירת בר קהלא הדין בכפנא :
 ד ויאמר יי למשה הא-אנא מחית
 לכון לחמא מן-שממא ויפקון עמא וילקטון
 פתגס-יום ביומיה בדיל דגנסון היתכון
 באוריתא אס-לא : ה ויהי ביומא שתימא
 ויתקנן ית-דויתון ויהי על-הר-חרין ער
 דילקטון יום יום : ו ויאמר משה ואהרן
 לכל-בני ישראל רמשא ותדעון אריי אפיק

רשי

יתכון

לפתחו אלה כתלונתו : (כו) אם שמוע השמוע . זו ככלה שיקבלו עליהם : העשה . היא עשייה : והאזנת . תעט
 אונים לדקדק כהם : כל חקיו . דברים שחייב אלה גזירת מלך כלל שום טעם וי"ה תקטר עליהם מה חיסור כחולמה נאסרו
 כגון לכישת כלאים וחכוכת חור ופרה ארומה וכיוצא בהם : לא אשים עליך . ואם אשים כרו הוא כלל הוסיפה כי חיי' ה' רועלך
 זהו מדדסי . (מכילתא) ולפי פזישי כי חיי' ה' רועלך ומלמדך תורה ומצות למען תגלל עוהם כרופא הזה החומר לחדס חל תחכל
 דברים שמתחייב חייך לדי חונו ויהי חייך חנות וכן ה"ה . (משלי ג') רפאות תהי למיך : (כ) שהיום עשרה עינות מים .
 כנגד י"ס שמים מדינות להם ושבעים תמרים כנגד ע' זקנים : (א) בחמשה עשר יום . כחמשה ימים של חנייה זו לפי שבו
 ביום כלתה החרבה שזוהו תמרים והולרטי למן ללמדנו שאכלו תמרי הכנק (או תמרי כוזה) ששים ולחת סיודות וירד להם
 מן

משה ואהרן אל בני ישראל ערב
 וידעתם כי יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים :
 ז ובקר וראיתם את כבוד יהוה בשמעו
 עליו קר את תלנתיכם על יהוה ונחנו מה כי תלנו
 עלינו : ה ויאמר משה בתת יהוה לכם
 בקרב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע
 יהוה את תלנתיכם אשר אתם מלינם
 עליו ונחנו מה לא עלינו תלנתיכם כי על-
 יהוה : ט ויאמר משה אל אהרן אמר
 אל כל עדת בני ישראל קרבו לפני יהוה
 כי שמע את תלנתיכם : י ויהי כדבר
 אהרן אל כל עדת בני ישראל ויפנו אל-
 ששי המדבר והנה כבוד יהוה נראה בעיני : פ
 יא וידבר יהוה אל משה לאמר :
 יב שמעתי את תלונת בני ישראל דבר
 אלהים לאמר בין הגרבים תאכלו בשר
 ובבקר תשבעו לחם וידעתם כי אני יהוה
 אלהיכם : יג ויהי בקרב ותעל השלו ותכנס
 את המחנה ובבקר היתה שכבת השל
 סביב למחנה : יד ותעל שכבת השל והנה
 על פני המדבר נק מחספס נק ככפר על-

תכון מארץ מצרים : ז וצפרא ותחון
 ותצפראו בני כד שמיעו ותתורעמתכון על-
 ונתנא מה ארי תתורעמתון עלנא :
 ח ואמר משה בדיתון וי לכון ברמשא
 ביקרא למיכל ולחמא בצפרא למשבע
 כד שמיעו קדם וי תתורעמתכון דאתון
 מתרעמין עלוהי ונתנא מה לא עלנא
 תורעמתכון אלהו על מימרא דיי : ט ואמר
 משה דאהרן אימר לבד בנישתא דבני
 ישראל קרבו קדם וי ארי שמיע קדמוהי
 ותתורעמתכון : י והנה כד מליל אהרן
 עס כל בנישתא דבני ישראל ואתפניאו
 למדברא והא יקרא דיי אתגלי בעיני :
 יא ומליל וי עם משה למימר : יב שמיע
 קדמי ותתורעמת בני ישראל מליל עמהון
 למימר בין שמשא תיכלון ביקרא ובצפרא
 תשבעון לחמא ותדעון ארי אנא וי אלהכון :
 יג והנה ברמשא וסליקת סליו וחספת ית
 משריתא ובצפרא הות נחתת שלא סחור-
 סחור למשריתא : יד וסליקת נחתת שלא
 והא על אפי מדברא דערק מקלף דערק

הארץ

דשי

בניד

וידעתם כי הוציא אתכם מארץ מצרים . לפי שאורכם לכו כי הוצאתם אותנו תדעו כי לא אכתנו הוציא אתם ה' הוציא אתכם
 שפני לכם את השליו : (ז) ובקר וראיתם . לא על הכבוד שנאמר והנה כבוד ה' נראה בעיני כאשר יצא אליו חסד להם ערב
 וידעתם כי היכולת כיון ליתן תמונתכם וכשר יתן חן לא בפנים . תורנית יתנוה לכם כי שלם כהונן שאלתם אותו וזכרתם מלאה וכלתם
 שאלתם לנודק בידיתו לבקר תרחו את כבוד אור עניו וזירדו לכם דרך חסד בבקר שישפיע עליכם ושל מלמעלה ושל חלפת
 כמות קופסת : זאת תלונתיכם על ה' . כמו אשר עלה : ונרצמה . מה אכתנו חסדן : כי תלנו עליו . שתרעמו
 עלינו את הכל את כניכם וכשיכם וכוונתכם וערב דם . ועל כרחי אי זקוק לכהן תלמי כלשון תפיעלו מפני דגשות וקרייתו שאלו היה
 דמה כוונתו מפרשו כלשון מפיעלו כמו וילן העם על משה תואם היה דג' וז' ונקרא תלמוהייתו מפרשו לשון תלנו עכשיו הוא
 תשמע תלמי את חמרים כיון במרגלים (במדבר לו) וילמו עליו את כל העדה (כה) : (ח) בשר לאכל . ולא לשוכע
 למען תורו דרך ארץ שאין אוכלין בשר לשוכע . ומה ראה להודיע לחם בבקר וכשר בערב לפי שהלחם שאלו כהונן שאלו לחדש כלל
 למען אכל בשר שאלו שלא כהונן שוכרה בסמות היו לכם ועוד עסה אפער להם בלא כשר ליעקב נתן להם בשעת טורח שלא כהונן . אשר
 אתם

ואתרו לכל בני ישראל ברמשה ותנדעו ארום יי אפיק יתכו פריקו בארעא דמערבס : ז רבצפרא ותגלו עליכו יקר שבינקה הו בר שמשו קדמוי ית הורעמיתכו קדם יי ואנתקא מה אגן תשיבו ארום אהבעמרו עלנא :

ירושלמי
ואגו מה אגן תשיבו :

ח ואמר משה ברו תדעו פדוסו יי לבו ברמשה בישרא למיכיל ולחכא בצפרא למסבוע דישיבועו קדם יי ית תרעמיתכו דאתו מתרעמוי עלוי ואנתקא מה אגן תשיבו לא עלגא הורעמיתכו אלהו על מימרא הו יי :
ט ואמר משה וגוי ארום שמשו וגוי : י ותוה במללות אהרו עם כל בנישאת דישראל ואתפניאה למדברא וזה יקר שבינקה הו אתגלי בענו יקרא : יא ומליל יי וגוי : יב שמיע קרמי ית הורעמית בני ישראל מליל צמתו למומר בני שמשאת תיבלו בשרא ורבצפרא תיבלו לתמו ותנדעו ארום אגא חרא יי אלהכו :

יג ותוה ברמשה וסליקו פסייניו ופמוי ית משרתא ורבצפרא תנת אנהות טלא בתקדשא מימקא הי בפתקע חור חור דמשריתא : יד וסליקו עגנא ואחיתו מנא עלוי אנהות טלא והות על אנפי סודקא דקין מסרגל גמיק בגדיא על ארעא :

ירושלמי
בבפרא :

דשיי

אחם מליניו עליו . את הארס השומעים אתכם מתלוננים : (ט) קרבו . למקום שהען ירד : (יג) השליח . מן עת ועתו אחד (יומא עת) : היתור שכבת הטל . הטל שוכך על המן וכמוס אחר הוא אומר (במדבר יא) זכרת הטל וגומר (יזפא עה מכלתא) הטל יורד על הארץ והמן יורד עליו ומהו הוא כמוס בקפוסא : (יד) זתעל שכבת הטל וגוי . כשהמטה זרחת עולה הטל שכל המן לקראת חת כדרך טל עולה לקראת החמה אף אם תחלה שפירת טל בינה על זתסתמו את פיה זתכמה כחמה היא עולה מאלה הארץ . זר"ד (ועין ט"פ"ח) שהטל עולה מן הארץ כאור וכעלות שכבת הטל נתגלה המן וראוהכה על פני המדבר : דק . ובר דק : מחוספס . מנולה ואין דומה לו במקרא . וי"ל מחוספס לשון מפיסא דלוקקתא סכלשן טטסה כעצמלה ושכבת הטל ראוהיה דק עמוספס כדומה כין שתי שכבת הטל . ואנקלוס תרגם מקלף לשון מחסוף הלכו :

ככפור . כפור י"ל דא כל עז דערק כגיר כלכניגיר והוא מין לטע שחר כדאמרינן גבי כסוי הדס הגיר והורגין . דערק כגיר כגלדא על אף גאדק היס כגיר ושוכך מוגלד בקרא על הארץ וקפירשוו דקכפור שטות קלוט ומקור בגלד . דק טי"כ כפ כע"ל :

באר ההובות דקדוקי דשיי

מסכים לשון לצו : (כה) קודם התיאור הוצרכו לדעת רש"י בענין תלויה המה שני דשיי שדש אחד לון זבוא יהיה פועל עומד כענמו (דיא ארביים כליכט ארדן מן זעלכו) אף בלשון הפעיל וזכור שני גלן זבוא יהיה בלשון הפעיל מפעיל זבוא (ער מחכס חייך אהרין מארמיריק) חס שכבת רש"י אלוהיה דהה רבא לומר בלתי דגשתק בלתי ביימי מפרשו בלשון תפיעלר זבויי בלשון פועל עומד אף שהוא לשון הפעיל כמו זלן העט שהוא לשון הפעיל ואף על פי כן הוא לשון פועל עומד עמוס דשרא לון זבוא קאמר יאזאס היה בדגש ואין י"ד רבא לומר דאז אינרתי הדגש מתוך הלמד מורה חסרון טן סימן לשון פועל והיימי מפרשו לשון תתלכמ והיימי גס כן לשון פועל עומד (ויה מארמיריק ארדן זעלכו) כדכתב לעיל במלת ויאזאיה גס כן שרשו לון עכשו שהיא בתרתי בדגש יתק

דשביס

אתכם . ולא כנה שאמרתם כי הוצאתם אותנו : (ז) זכור וריתם את צדו ה' שימיר לנס למס צדוקר : (יב) זדעתם כי אפי ה' אלהים אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים : (יד) זתעל שכבת הטל . שיה ענפה את המן ומכסהו : ודך טל לעלות מחספס

מכלל יופי

לכם) . פועל יוצא לשלישי : (ח) זכו תלינו . בדגש רמזורת והנה להפריש בינו זמן עמן ריגוה וכן מליים ענין הדעות : (ה) (בערב כשר לאבול) העתאחר ביאת השמש עקרא בן קמני שהיא ערה החשך ויתערבו הדברים שלא יכיר אדם ולא יפריד בין דבר לדבר : (יב) (אה תלגות) . הדגש תערת הנה כי היה ראוי הלמות בפלם תעבות תשיבות : (יג) (השליח) . מן עת זרוא שמו כמד ואומרים שהוה שקורים לובלעו קולי"א : (יד) (שכבת הטל) . ענין ירדה ושפכה כהדגמו : (טז) (זתעל) . ענין הכריתת וההפסק : (יז) (דקרא) . שניהם האד : (כח) (מחוספס) . ממולג ועגול . ולדעת אנקלוס הוא מן כחשוף הלכנו עין הפועל בפלם

הארץ : טו וירצו בני ישראל ויאמרו איש
 אל אחיו מן הוא כי לא ידעו מה הוא
 ויאמר משה אלהם הוא הלהם אשר נתן
 יהוה לכם לאכלה : טז זה הדבר אשר
 צנה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר
 כנגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו
 תקחו : יז ויעשו בני ישראל וילקטו
 המרבה והממעט : יח וימדו בעמר ולא
 העדיף המרבה והממעט לא החסיד איש
 לפי אכלו לקטו : יט ויאמר משה אלהם
 איש אליותר ממנו עד בקר : כ ולא
 שמעו אל משה ויתרו אנשים ממנו עד
 בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם
 משה : כא וילקטו אתו בבקר בבקר איש
 כפי אכלו ותם השמש ונגמס : כב ויהי
 ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר
 לאחד ויבאו כל גשיאי העדה וינידו למשה :
 כג ויאמר אלהם הוא אשר דבר יהוה
 שבתון שבת קדש ליהוה מתך את אשר
 תאפו אפו ואת אשר תבשלו בשלו ואת
 קר העדה הניחו לכם למשמרת עד

כניר כגלידא על ארעא : טו וחזו בני
 ישראל ויאמרו נבר לאחיהי מנא הוא ארי
 לא ידעין מה הוא ויאמר משה להון הוא
 לחמא דיהב יי לכוון למיכל : טז דין
 פתקמא דפקיד יי לקוטו מניה נבר לפוס
 מיכליה עומרא לגולגולתא מניין נפשתיכון
 נבר לדי במשקניה תסבון : יז ועבדו כן
 בני ישראל ולקטו דאסגי ודאזער : יח וכלו
 בעומרא ולא אותר דאסגי ודאזער לא
 חסר נבר לפוס מיכליה לקטו : יט ויאמר
 משה להון אינש לא ינשאר מניה עד
 צפרא : כ ולא קבילו מן משה ואשאר
 גובריא מניה עד צפרא ורחיש ריקשא
 וסרי ורגיו עליהון משה : כא ולקטו ויהי
 בצפר בצפר נבר נפוס מיכליה ומה
 דמשתאר מניה על אפי חקלא כד הם
 עלוהי שמשא פשר : כב והנה ביומא
 שתימא לקטו לחמא על חד תרין תרין
 עומדין לחד ואתו כל כרמי בנישמת וחויאו
 למשה : כג ויאמר להון הוא דמליל יי
 שבא שבתא קודשא קדם יי מתר ית דאתון

הבקר

רשי

עתידין

כל"עו שהיה נגליד על דת חלמעה וכניר שתרנס חנקלוס תוספת הוא על לשון העברית ואין לו תיבה בפסוק : (טו) מן רחוק
 הכת גזון הוא כמו (דגילא) ויזון להם המלך : כ"ל לא ידעו מה הוא : (יז) עמר : סס מדה :
 מספר נפשותיכם : כפי מנין נשמות שיש לאיש כההלתקחו עומר לכל גולגולת : (יז) המרבה והממעט : יש שלקטו הרבה
 ויש שלקטו מעט וכסבאו לכיתם מדדו בעומר איש אישמה שלקטו ויתלו שהירבה ללקוט לא העדיף על עומר לגולגולת אשר באבלו והחמיצט
 ללקוט לא ואל חסר מעומר לגולגולת וזהו כנגדול סעשה בו : (כ) ויתרו אנשים : (ש"ד) דתן ואכירס : וירם תולעים :
 לשון קמה : זיבאש : ה' ונקרא הפוך שבת חלה הכאיש ולכסוף התלוע כענין שנאמר ולא הכאיש ורעה לא היתה בו וכן דרך כל
 המתלעים : (כא) והם השמש ונגמס : הנשאר כשה נעשה כחלים וזותין ממנו חילים וכאיש וחיות העולם דין חסן
 וטועמים בהם טעם מן ויודעים מה סכחן של ישראל (ככילתא) פאר לשון כוהנים ע"י השמח ונתחמה ונפסיד : (נגמס) : דיסט"פיר :
 וזגמטו כשהדרין כסוף ד' חיות : (כב) לקטו לחם משנה : כשמדדו את לקטתם כההליכס ונאלו כפלים שני העמר לאחד
 עמרש

הבקר: כד וניחיו אתו עד הבקר כאשר
 צנה משה ולא הבאיש ורמה לא היתה בו:
 כה ויאמר משה אכלהו היום כי שבת
 היום ליהוה היום לא תמצאהו בשדה:
 כו ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי
 שבת לא יהיה בו: כז ויהי ביום השביעי
 ויצאו מן העם ללקט ולא מצאו:

ס כה ויאמר יהוה אל משה עד
 אנה מאנתם לשמר מצותי ותורתי:
 כט ראו כי יהנה נתן לכם השבת על-
 כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים
 שמו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו
 ביום השביעי: ל וישבתו העם ביום
 השביעי: לא ויקראו בית ישראל את-
 שמו מן והוא קורע נד לכן וטעמו בצפיהת
 בדבש: לב ויאמר משה זר הדבר אשר
 צנה יהנה מלא העמר ממנו למשמרת
 לדתכם למען יראו את הלחם אשר
 האבלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם
 מארץ מצרים: לג ויאמר משה אל אהרן
 קח צנצנת אחת ותן שמה מלא העמר מן
 והעת אתו לפני יהוה למשמרת לדתכם:
 לד כאשר צנה יהנה אל משה וניחיו

מצוה כ"ד

אהרן ויצנע ויהי קדם יי למטרא לדריכון:

אהרן

רשי

לכסל מחנו כחום כסלו היום. לשון חמיה כסל כסל. למשמרת. לגמיה. (כה) ויאמר משה אכלורו
 היום וגו' (מכילהא) חמיה שיהו רגילין ללחם וללקוט בלוי לשלול חם כחם חם ללוי חמר לחם את סודים חסלו לנגר חמר חסלו
 וחסלן חסלו ללחם חמר לחם שבת היום רחם אותם דוחגים שנת ספק חסלו ולא ירד עוד חמר לחם היום לא תמצאהו מה ת' ל' היום חסלו
 תעלזו

עתידין למיפא אפו נית די אתון עתידין
 לבשלא בשילו נית כל מותרא אצנעו לכון
 למטרא עד צפנא: כד ויצנעו ויהי
 עד צפנא כמא דפקיד משה ולא סרי
 וריחשא לא הנה ביה: כה ויאמר משה
 אכלוהי יומא דין ארי שבתא יומא דין
 קדם יי יומא דין לא תשכחניה בחקלא:

כו שתא יומין תלקטניה וביומא שביעאה
 שבתא לא יהא ביה: כז והנה ביומא
 שביעאה נפקו מן עמא למלקט ולא אשכחו:
 כח ויאמר יי למשה עד אימתי אתון
 מסרבין למיטר פקודי ואורתי: כט חזו
 ארי יי יהב לכון שבתא על כן הוא יהב
 לכון ביומא שתיתאח להם תריין יומין חיבוי
 אנש תחותיה ל' יפוק אנש מאתריה
 ביומא שביעאה: ל ונחו עמא ביומא
 שביעאה: לא וקרו בית ישראל ית שמה
 מנא והוא כבר זרע וירא חמר וטעמיה
 כאסקריטון בדבש: לב ויאמר משה דין
 פתגמא דפקיד יי מלי עומרא מגיה למטרא
 לדריכון בריל דיתחזין ית לקמא דאוכלית
 יתכון במדברא באפקותי יתכון מארעא
 דמצרים: לג ויאמר משה לאהרן סב
 צלוהית קרא והביתמן מלי עומרא מנא

לד כמא דפקיד יי למשה ויצנעו

אהרן

רשי

לכסל מחנו כחום כסלו היום. לשון חמיה כסל כסל. למשמרת. לגמיה. (כה) ויאמר משה אכלורו
 היום וגו' (מכילהא) חמיה שיהו רגילין ללחם וללקוט בלוי לשלול חם כחם חם ללוי חמר לחם את סודים חסלו לנגר חמר חסלו
 וחסלן חסלו ללחם חמר לחם שבת היום רחם אותם דוחגים שנת ספק חסלו ולא ירד עוד חמר לחם היום לא תמצאהו מה ת' ל' היום חסלו
 תעלזו

אצנעא יחיה ויהו נטיר עד צקרא : כד ואצנעא יחיה עד צקרא היקרא דפקד משה ולא קרי וריחשא לא
 הות ביה : כה ואמר משה אקלוהי יוקא דין ארום שקתא וגו' : כו שיהא זימין תלקטוגיה וביקרא שקיעאה
 דהוא שבתא לא ירזי ביה מנא גמית : כז והנה ביקרא שקיעאה נפקי מן כשיעי עקא למילקוט מנא ולא
 אשקחו : כח ואמר : למשה עד אימת אתון מסבקיין למנטור פיקודי ואודיעתי : כט חמון ארום : י יתב לבון
 ית שבתא גנין פן הוא יתיב לבון ביום שתיקאה לחים לקרון יימין שרון גבר באהרונה ולא תטרטלו מבעם מרשותא
 לרשותא בה מארבעא גרמיו ולא יפוק אינש מאתרוה לטיילא לבד קתרון אלפין גרמיו ביקרא שקיעאה : ל ונתח
 עקא ביקרא שקיעאה : לא וקרין בירא ישראל

ירושלמי

יר שמייה מנא והוא קבר זרע בוספר חור וטעמיה
 פאשישין ברבש : לב ואמר משה דין פתקא דפקד
 : לאצנעא מלי עוקרא מניה למטרא לקריכוון מן בגלל דחמון דביא מסרביןא ית לחמא דאיכלית יתכוו במדברא
 בתנקותי ונתכוו מארעא דמזכרים : לג ואמר משה לקרון פב צכותיה דפטר חנא ותיב פמן מלי עוקרא וגו' :
 לר היקרא דפקד : ית משה

רשי

תמלאוהו אהל מועד תמלאוהו : (כו) וכיום השביעי שבת . שבת הוא המן לא יהיה בו : ולא כה הכתוב אלא לרבות יום הכפרים
 זימים טובים (מכילהא) : (כח) עד אנה מאנתם . משל הדיוט הוא כהדי הולא לקיח כרבא ע"י הרשעים מתגנין הכשרין
 (ב"ק צ"ב) : (כט) ראו . בעניינכם כי ה' כבודו מזהיר אתכם על השבת שהרי נס נעשה עמל עדכ שבת לתת לכם לחם זימים :
 שבו איש חתוין . מכלן סמוכא חמיוס ד' חיות ליוול חון לתחום ג' לגפוח' לפישוט ידים ורגלים . אל יצא איש ממקומו . אלו
 אלפים חמה של תחום שבת ולא כמכורש שאין תמוין אלא נדכריוס פורים . ויקרון של מקרא על לוקעי חמן כחמר : (לא) והוא כורע
 גד לבן . עשש שמן קול' יונדר זרע שלו עגול וחינוכלן והמן היה לבן וחינו כחשל לזרע גד אלא לענין היגול כורע גד היה והוא לבן :
 בצפיחת' . כגן שנתגנין אותו כדכש וקורין לו חסקרעין כלשון עננה והוא תרגום של חנקלוס . (לב) למשמרת . לגנויה :
 לרורותיכם . בניו ורמיהו כשהיה ירמיהו מוכתם למס און חתם עוקקים בתורה והם חומרים נניס מלאכתו וכעסוק בתורה חייבן כתרפנן
 הוילא להם נגלות חמן אחר להם חתם ראו דבר ה' שעמו לא נחמר אלא ראו כזה כתרפנן חכותיכם הרבה שלומין יפלו למקום להכין מזון
 ליריאו : (לג) צנצנת . נלוות של חרס כתרגומו : והנח אותו לפניה' . לפני הארון ולא נחמר מקרא זה עד שנכנה אהל מועד
 אלא שנכתב חן כפרשת חמן :

רשב"ס

שהוא זמנוי המלכים לכן נוקד כזירין ולא מלאתי דוגמתו אלא הכו . אהבו הכו קלון מניניה . כתרין אער : (כד) ולא הבאיש
 ואחילו רימה שרגילה לכח מהרה לא היתה בו : (כו) לא יהיה בו . חמן : (ל) נישבתו העם . מכלן וחיילך ביום השביעי . (לח)
 וטעמו כפישית כדכש ולהלן הוא חומר והיה טעמו כטעם לשד השמן . פירשו רבותינו כדכש לתזונות שמן לוקחים . ואני חומר
 לפי פשוטו כשאוכלין אותו כמות שהוא כלא טמינה . הוא כנפישות כדכש . כמו האנזים קודם טמינה וכתובה מתוקין הם . אכל
 להלן כתיב וטחמו כרחים או דמא כדמוכה לפיכך והיה טעמו לשונכנית כמו האנזים שנעשים שמן לאחר כתיסה וכן חותים . ולפיכך
 כתיב חן וטעמו (ס"א) חס והיה טעמו כטעם לשד השמן) שמתחלף טעם חתיקות ונעשה טעם שמן : כנפישות . חן לו חכר
 אכל נפת מים כלי הוא : גד . מין קטניות הוא : עגול כורע גד לכן כעין הכדולה כדכתיב להלן ועינו כעין הכדולה . אכל
 זרע גד חימו לכן : (לג) וחמר משה אל הארון . לאחר שהוקם חת המסכן כענה שנייה שיהיה עם הארון העדות קח נכנת חת וגומר .
 (לד) לפני העדות . הארון :

מכלל יופי

פירוש דיקין אפי' אותם בשמן וטובלין אותם כדכש והדגומא
 כאסקריטון כדכש ופירש הנאון צפיותמן שיואלכו
 צפחה המים כי עושין בהם
 זה היה טעמו כעמון חבלי תקון כדמות כלים וציהודים רבים
 ועם הכסול והתקון אחר הכתוב וכן תרגום זכריה צנתרות
 שהיה טעמו כטעם לשד השמן : חורב אסקריטון דדורב
 ורשון כלים הם :
 (לג) צנצנת . כמו צרותיה כתרגומו :
 חלן

כ"ט כשפא הפועל אות גרונית פא הפועל בשוא זפחה כמו
 שמואל' עלו אלינו או בשוא וסוגל כמו ענה לר' ובא
 יאפו עמ האלף בצרי להרחיב עליוה .
 (כד) (ולא הבאיש) . פועל עומד : (כט) (תחרין)
 במקומו : (לא) (כורע גד) . כוטררהא בלשון רז"ל
 וכן בערבי ואין סמיכתו אל הגד בעבור עינו כי אין הגד לבן
 כי אם לתכונתו היותו גרורים קטנים כמוהו וטעמו ורזוא
 כורע גד בהכונה אבל המנהיג לבן . ופירוש לבן פירש
 חמן היה לבן והיה גרורים כורע גד : (כצפיחת' כדכש)

אָהַרֵן לִפְנֵי הָעֵדֻת לְמִשְׁמֶרֶת : לֵה וּבִנְיָ
 יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמֶּן אַרְבַּעִים שָׁנָה עַד־
 בָּאֵם אֶל־אֶרֶץ נֹשֶׁבֶת אֶת־הַמֶּן אָכְלוּ עַד־
 בָּאֵם אֶל־קֶצֶה אֶרֶץ כְּנָעַן : לוּ וְהֵעֵמֶר
 עֲשִׂיתָ הָאִיפָה הוּא : פ א וַיִּסְעוּ
 כָּל עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר סִין לְמִסְעֵיהֶם
 עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְרַפִּידִים וְאֵין מַיִם לְשִׁתּוֹת
 הָעָם : ב וַיִּרְבּוּ הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ הֲנוֹרָה
 לָנוּ מַיִם וְנִשְׁתָּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מֵה־
 תִּרְיֹבוּן עַמּוּדֵי מֵה־תִּנְסֹן אֶת־יְהוָה :
 ג וַיִּצְמָא שָׂם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלְךְ הָעָם עַל־
 מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הָעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם
 לְהַמִּית אֹתִי וְאֶת־בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בְצִמָּא :
 ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מָה אֲעֲשֶׂה
 לָעָם הַזֶּה עוֹד מֵעַט וּסְקֵנִי : ה וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹד לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֹתָהּ
 מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִטֹּף אֲשֶׁר הִכִּיתָ בּוֹ אֶת־
 הָאָרֶץ בַּיַּד וְהִלַּכְתָּ : ו הִנֵּנִי עֹמֵד לְפָנֶיךָ
 שָׂם אֶל־הַצּוֹר בְּחֹרֶב וְהִכִּיתָ בַּצּוֹר וַיִּצְאוּ
 מִמִּנּוּ מַיִם וְשִׁתָּה הָעָם וַיַּעַשׂ כִּי מֹשֶׁה לָעֵינֵי
 זָקֵן וְיִשְׂרָאֵל : ז וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסְרָה
 וּמִרִיבָה עַל־רִיב אֲבֵנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם
 אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הִנֵּשׁ יְהוָה בְּקִרְבֵנוּ אִם־
 אֵין : פ ח וַיָּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלְחֶם
 עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם : ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־
 יְהוָה בְּחַר־לָנוּ אֲנָשִׁים וְצֵא הִלָּחֵם בְּעֲמֶלֶק
 מַחֵר

שביעי ע
יז

אָהַרֵן קָדָם סֵדוּתָא לְמִשְׁרָא : לֵה וּבִנְיָ
 יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ יַת־מִנָּא אַרְבַּעִין שָׁנִין עַד־
 דַּעְלוּ לְאַרְעֵי יַתִּיבְתָא יַת־מִנָּא אָכְלוּ עַד דַּאֲתוּ
 לְסִיפֵי אַרְעָא דְכְנָעַן : לוּ וְעוֹמְרָא חַד־מִן
 עֲסָרָא בַת־לַת־סָאִין הוּא : א וּנְטָלוּ כָל־
 כְּנִישְׁתָּא דְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־דְּסִין
 לְמִטְלֵיהוֹן עַל־מִימָא דִּי וְשָׂרוּ בְרַפִּידִים
 וְלִית מַיָּא לְמִשְׁתֵּי עַמָּא : ב וַיִּצְמָא עַמָּא
 עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ הֲבֵי לָנוּ מַיָּא וְנִשְׁתֵּי וַיֹּאמֶר
 לְהוֹן מֹשֶׁה מֵה־אֲתוֹן נִצְן עַמֵּי מֵה־אֲתוֹן
 מִנְסַן קָדָם־יְיָ : ג וַצְחִי תִמְן עַמָּא לְמַיָּא
 וְאַתְרַעֵם עַמָּא עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְמָא דָּנָן
 אֲסִיקְתָּנָא מִמִּצְרַיִם לְקַטְלָא יַתִּי וַיִּרְת־כְּנֵי
 וַיַּת־בְּעִירֵי בְצִיחֻתָּא : ד וַצְלִי מֹשֶׁה קָדָם־
 יְיָ לְמִימֵר מָה אֲעֲבִיד לָעַמָּא הַדִּין עוֹד וְעִיר־
 פּוֹן וַיִּרְגַּמְנֵי : ה וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה עִבֵּד
 קָדָם עַמָּא וְדַבֵּר עִמָּךְ מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחוֹשְׁרֶךְ
 דְּמַחִיתָא בֵּיה יַת־נִהְרָא סַב בִּידֶךָ וְתִיזִיל :
 ו הָאֵ־אֲנָא קָאִים קָדָםְךָ תִמְן אֶל שִׁינְרָא
 בְּחֹרֶב וְתִימְחֵי בְּשִׁינְרָא וַיִּפְקֹן מִנִּיה מַיָּא
 וַיִּשְׁתֵּי עַמָּא וְעַבְד כֵּן מֹשֶׁה לָעֵינֵי סְבֵי יִשְׂרָאֵל :
 ז וַקְרָא שְׁמָא דְאַסְרָא נְסִיתָא וּמִצּוֹתָא
 עַל־דְּנִצּוּ אֲבֵנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל דְּנִסְיָאוּ קָדָם־
 יְיָ לְמִימֵר הָאִית שְׂכִינְתָּא־דִּי בֵּינָא אִם לֹא :
 ח וַאֲתָא עֲמֶלֶק וַאֲנַח־קָרְבָּא עִם־יִשְׂרָאֵל
 בְּרַפִּידִים : ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִיהוָשֶׁע בְּחַר
 לָנוּ גֹבְרִין וּפּוֹק וַאֲנַח־קָרְבָּא בְּעֲמֶלֶק מַחֵר
 דַּאֲתַעְבִּידוּ־בֵיה־נִסִּין מִן־קָדָם־יְיָ בִּידֵי :
 וְעַבְד

ועבד